

DOI <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2026-5-11>
УДК 352.07:930.85:332.146(477.41)
ORCID ID: 0009-0009-1947-6109

Олексій Радзей

*аспірант кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
radzeioleksa@gmail.com*

*Науковий керівник – Л. Прибєга, кандидат архітектури, професор
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури*

РОЛЬ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КЛАСИФІКАЦІЇ ТА СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Анотація. *Мета статті* – розкрити роль історико-архітектурної спадщини у класифікації об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) та їхньому сталому (збалансованому) розвитку й обґрунтувати значення автентичного сільського середовища як ключової передумови туристичної привабливості громади, а відтак – її економічного добробуту. *Методика дослідження* ґрунтується на загальнонаукових емпіричних методах. Оскільки тема цієї статті має переважно теоретичний характер, основні методи полягають в аналізі наявної нормативної документації, офіційних програм розвитку громад та областей загалом, картографічних джерел тощо. Порівнюється теоретична база та практичний досвід українського й зарубіжного територіального управління. Особливу увагу приділено питанням територіального захисту історичних надбань і збереження історично цінного сільського середовища на місцевому та регіональному рівнях. Аналіз здійснюється в контексті децентралізації в Україні та передачі значних повноважень на місця, зокрема у сфері управління об'єктами культурної спадщини й заповідними територіями. У *висновках* наведено узагальнений перелік класифікацій об'єднаних громад з акцентом на відсутність в українській нормативній базі поділу за засадами охорони місцевих історико-архітектурних надбань. Відтак, на підставі аналізу закордонного досвіду територіальної охорони пам'яток архітектури та археології в межах історично успадкованого сільського середовища запропоновано й обґрунтовано авторську дефініцію ОТГ за їхнім історико-архітектурним потенціалом. Такий підхід розглядається як передумова розвитку місцевих туристичних осередків і мереж, а також як запорука сталого (збалансованого) розвитку громади загалом. *Імплементация результатів* дослідження у практичній діяльності полягає в обранні оптимальної стратегії для зростання економічного добробуту місцевого населення. Реалізація потенціалу історично успадкованого сільського середовища в межах громад із його колоритними матеріальними та нематеріальними надбаннями є передумовою їхньої туристичної привабливості. Водночас розвиток інфраструктури сприятиме залученню сільського населення до сфери обслуговування і, як наслідок, – поліпшенню економічного добробуту, зважаючи на поширення туризму як провідної сучасної галузі економіки.

Ключові слова: типи громад, принципи класифікації, типологічний аналіз, сталий розвиток, туризм, історико-архітектурна спадщина, пам'ятки архітектури, історично успадковане сільське середовище, історико-архітектурний опорний план, історичний ландшафт, дух місця.

Oleksii Radzei

*PhD student of the Department of Theory, History of Architecture
and Synthesis of Arts*

*National Academy of Fine Arts and Architecture
radzeioleksa@gmail.com*

*Academic supervisor – Leonid Prybieha, Candidate of Architecture, Professor
National Academy of Fine Arts and Architecture*

THE ROLE OF HISTORICAL AND ARCHITECTURAL HERITAGE IN THE CLASSIFICATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MERGED TERRITORIAL COMMUNITIES

Abstract. *The purpose* of this article is to reveal the role of historical and architectural heritage in the classification of amalgamated territorial communities (hereinafter referred to as ATCs) and their sustainable (balanced) development. To substantiate the importance of an authentic rural environment as a key prerequisite for the tourist attractiveness of a community and, consequently, its economic prosperity). *The research methodology* is based on general scientific empirical methods. Since the topic of this article is mainly theoretical in nature,

the main methods consist of analyzing existing regulatory documentation, official community and regional development programs, cartographic sources, etc. The theoretical basis and practical experience of Ukrainian and foreign activities in territorial management are compared, with an emphasis on the territorial protection of historical heritage and historically valuable rural environments at the local and regional levels in the context of Ukraine's decentralization and the transfer of significant powers to local authorities in the field of management of local cultural heritage sites and protected areas. *The conclusions* provide a generalized list of classifications of amalgamated communities, emphasizing the absence in Ukrainian legislation of a division based on the protection of local historical and architectural heritage. Therefore, based on an analysis of foreign experience in the territorial protection of architectural and archaeological monuments within the historically inherited rural environment, the author's definitions of ATCs are proposed and justified according to their historical and architectural potential as a prerequisite for the development of local tourist centers and networks and a guarantee of sustainable (balanced) development of the community as a whole. *The implementation of the research results* in practical activities consists in choosing the optimal strategy for the growth of the economic well-being of the local population. The realization of the potential of the historically inherited rural environment within local communities with its colorful tangible and intangible assets is a prerequisite for the tourist attractiveness of a given locality (region), and the development of infrastructure will contribute to the involvement of the rural population in the service sector and, as a result, improve its economic well-being given the spread of tourism as a leading modern industry of the economy.

Key words: types of communities, classification principles, typological analysis, sustainable development, tourism, historical and architectural heritage, architectural monuments, historically inherited rural environment, historical and architectural master plan, historical landscape, spirit of place.

Постановка проблеми. Одним із провідних міжнародних актів, який обґрунтовує важливість захисту історично успадкованого сільського середовища, є Паризька декларація «Про культурну спадщину як рушійну силу розвитку», прийнята 1 грудня 2011 року в Парижі, у штаб-квартирі ЮНЕСКО, під егідою ICOMOS France [1]. У вступній частині зазначається, що ця Декларація містить принципи та рекомендації, які засвідчують і сприяють ефективній реалізації тісного зв'язку між культурною спадщиною та розвитком (сталим – авт.) місцевих громад. Актуальність і нагальність впровадження основних засад документа вбачаються в загрозі глобалізації, яка нівелює цінності спільнот, їхню самобутність і культурне розмаїття. Відтак поступово втрачаються дух і ментальність місця без своєчасних заходів щодо його збереження та охорони.

Децентралізація влади в Україні на місцях має значний потенціал оптимізації діяльності громад, як у сільськогосподарській та промисловій, так і в пам'яткоохоронній та туристичній сферах. Однак офіційні засади класифікації ОТГ не передбачають обліку історико-культурних надбань, що перебувають на балансі громади, хоча ефективне управління ними сприяло б економічному добробуту місцевих мешканців та стимулювало б подальший культурний розвиток і освітній рівень місцевого населення. Отже, природні й історико-культурні активи громад, без належного визнання та обліку, не залучаються до стратегії розвитку ОТГ і стають своєрідним тягарем без чіткого функціонального призначення, поступово втрачаючи свою цінність. Це зумовлює потребу в розширеній класифікації громад,

насамперед – на підставі їхнього історико-культурного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Станом на сьогодні основними документами, що визначають правовий статус та засади діяльності ОТГ, є: Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2], Закон «Про місцеве самоврядування» [3], Закон «Про місцеві державні адміністрації» [4], Закон «Про засади державної регіональної політики» [5], Бюджетний кодекс України [6], «Методика формування спроможних територіальних громад» [7] – базові документи для визначення спроможності, географічної компактності та доступності послуг, а також Постанова КМУ № 807-р (2020) [8], що затверджує перспективні плани формування ТГ у всіх областях і фактично класифікує громади за адміністративним типом: міські, селищні та сільські.

Окремі засади та принципи класифікації громад викладені у таких наукових працях, як монографія М. Барановського «Спроможність територіальних громад України: підходи до оцінки, регіональні відмінності, типізація» [9]. У ній висвітлені принципи класифікації ОТГ за фінансовою та інституційною спроможністю. Варто згадати праці А. Ткачука, який є одним із ключових авторів аналізів моделей ОТГ. Серед його досліджень варто виокремити публікацію «Від перспективного плану до стратегічного розвитку громади (через призму досвіду об'єднаних територіальних громад Хмельниччини)» [10]. В контексті окремих підходів до класифікації громад, а саме в розрізі реалізації їхнього історико-культурного потенціалу, корисною є наша попередня публікація «Охорона об'єктів культурної спадщини сільських поселень

в умовах об'єднаних територіальних громад. Класифікація ОТГ за їхнім історико-культурним потенціалом» [11]. У ній ми дещо уточнили термінологічний апарат, проаналізувавши відповідні поняття із західноєвропейської практики територіального управління. Праці Інституту регіональних досліджень НАНУ, присвячені класифікації громад за типом територій – *аграрні, промислові, периферійні, гірські*, а також монографії кафедр регіоналістики ЛНУ, КНУ та НАДУ, присвячені просторовому й економічному профілю громад.

Виклад основного матеріалу. Перед тим як зацентувати увагу на класифікації громад, що ґрунтується на наявних природоохоронних ресурсах та об'єктах історико-архітектурної спадщини, побіжно висвітлимо офіційні засади класифікації, аби переконатися, що вони не розкривають сукупності та ролі історико-архітектурних надбань у сталому розвитку територіальної спільноти. Відтак раніше ОТГ класифікувалися за економічною спроможністю як громади *низького, середнього та високого рівнів* спроможності на основі Методики формування спроможних територіальних громад [7]. Серед сучасних офіційних типологічних засад фігурує класифікація ОТГ за типом адміністративного центру: *міські, селищні та сільські* громади. За кількісним показником останні в Україні є найпоширенішими [2; 8]. Розподіл за функціональним типом територій [12] слугує цілям регіональної політики й включає *гірські, прикордонні, депресивні, сільські території, міські агломерації* тощо – з урахуванням щільності населення та економічних показників. Класифікація за фінансовою спроможністю використовується в аналітичних звітах (наприклад, порталу «Децентралізація» [13]), але базується на критеріях, що раніше були закладені в Методиці формування спроможних територіальних громад (Постанова КМУ) [7]. У статистичних даних та дослідженнях часто застосовують класифікацію за чисельністю населення. Класифікація полягає у поділі на *малі* (до 5 тис. мешканців), *середні* (5–15 тис.) та *великі* (понад 15 тис. мешканців) громади. Також оцінюються площа громади та кількість населених пунктів, що входять до її складу. За географічно-просторовими характеристиками [12] серед ОТГ розрізняють *міські агломераційні (періурбаністичні), рівнинні (центральноукраїнські) та гірські* громади. Відповідно до економічної спеціалізації та профілю розвитку [14] громади поділяються на *агропромислові ТГ, промислові, туристичні та рекреаційні* (гірські,

приморські, історико-культурні території), *транзитно-логістичні* – розташовуються вздовж головних транспортних коридорів, *сервісно-комерційні* – навколо великих міст. За моделлю формування (історія об'єднання) розрізняють: *«пілотні (перші) громади (2015–2016 роки)»* [2]; *«громади, сформовані за Перспективним планом (2017–2019 роки)»* [7]; *«громади-центри районів (2018–2020 роки)»* [15]; *«адміністративно сформовані громади (2020 рік)»* [16]; *«громади з території відновлення (2022–2026 роки)»* [14] – сучасний тип ОТГ, що виник внаслідок повномасштабного російського вторгнення. За набором і рівнем доступності послуг [12] (інфраструктурно-соціальна класифікація) громади поділяються на *центровані (одноцентричні), поліцентричні та розосереджені (радіальні або лінійні)*.

Аналізуючи засади та принципи розподілу громад або їхніх аналогів у світовій практиці територіального управління, було виявлено, що у багатьох країнах значним, хоч і не завжди нормативно закріпленим, є історико-культурний та туристичний потенціал громади або відповідної території. Тут доцільно розрізняти: статусні класифікації населених пунктів або територій, класифікації в межах культурної політики, сільські та локальні туристичні типології, а також програмні класифікації (через розвиткові політики).

Так, для Франції характерні статусні класифікації населених пунктів та територій. *Villes et Pays d'art et d'histoire (VPah)*, що означає «міста і території мистецтва та історії» – це офіційний державний статус, який присвоюється міністерством культури. Його може отримати як окрема громада, так і міжмуніципальне об'єднання. Визначальними критеріями є концентрація історико-культурної спадщини, наявність стратегії збереження і популяризації, туристична інфраструктура та екскурсійна діяльність. Власне, йдеться про класифікацію муніципалітетів (місцевих адміністративних одиниць) за історико-культурним потенціалом [17].

Для Італії своєрідною класифікацією за історико-культурним потенціалом є «*I Borghi più belli d'Italia*», що означає «Найкрасивіші борги (містечка) Італії». Це офіційна асоціація під егідою ANCI (Національна асоціація комун), яка охоплює малі громади (комуни). Критеріями залучення до асоціації є історична цілісність забудови, автентичність архітектурного середовища, туристична інфраструктура та збереження історико-культурної спадщини [18].

Класифікація в межах культурної політики характерна для Іспанії. Conjuntos Históricos / Bien de Interés Cultural (BIC) – це офіційні категорії охорони, які можуть охоплювати цілі міста або частини муніципалітетів. Критерії включають історичну цінність міського середовища, архітектурну цілісність та історично успадкований автентичний ландшафт [19].

Сільські та локальні туристичні типології характерні для Німеччини. Prädikate für Kurorte und Erholungsorte – курортні та рекреаційні населені пункти. Вони поділяються на класи: Heilbad (курорт), Luftkurort (кліматичний (сезонний – авт.) курорт), Erholungsort (рекреаційний курорт) та Tourismusgemeinde (туристична громада). Визначальними характеристиками є наявність та стан збереженості історико-культурного середовища, особливості ландшафту, рівень туристичної інфраструктури та якісні показники середовища. Це офіційна класифікація громад за туристичною функцією [20].

Програмні класифікації (через місцеві програми розвитку) характерні для Польщі. У стратегічних документах застосовується поділ гмін (громад) на туристично-рекреаційні, культурно-історичні та сільські з туристичним потенціалом. Такий поділ дещо перегукується з класифікацією у сусідній Німеччині, згаданою вище. Це неофіційна, проте робоча типологія, яка використовується під час впровадження локальних програм фінансування [21; 22].

Грунтуючись на закордонних принципах і досвіді класифікації ОТГ відповідно до їхнього історико-архітектурного потенціалу, а також на українських переліках об'єктів місцевої та національної культурної спадщини, пропонуємо власну дефініцію за кількістю історичних сільських поселень [11]. Йдеться про ті поселення, що були засновані щонайменше сто років тому та зберегли автентичні риси планування й архітектури, традиційні форми зайнятості населення, містять зареєстровані або щойно виявлені пам'ятки різних категорій і видів чи їхні сліди. ТГ, відповідно до цієї класифікації, розглядаються як осередки історичної пам'яті.

Отже, типи громад: *рекреаційні* – ОТГ, в яких у процесі архівних, історико-бібліографічних досліджень не виявлено історично та культурно значущих об'єктів або їх поширення має вкрай нюансний та винятковий характер. Таким ОТГ доцільно розвивати, окрім сільськогосподарської промисловості, інфраструктуру «зеленого»

туризму із залученням місцевих природних ресурсів – водойм, лісів, заповідних територій, колоритних ландшафтних форм тощо. Але до цієї категорії варто включати ОТГ, на території яких взагалі не виявлено жодних історико-культурних активів, що збереглися до сьогодні. *Історико-рекреаційні* – ОТГ, у яких виявлено 1–2 сільські поселення, що можуть становити історико-культурну цінність.

Однак наявність таких об'єктів свідчить про перспективи подальшого розвитку вже на ґрунті історико-культурного потенціалу. Як приклад такої громади можемо навести Немішаївську ОТГ у Київській області, де, власне, у селі Немішаєве залишилися живописні руїни маєтку фон Сакенів ХІХ ст. (іл. 1) [23], який, вочевидь, у минулому відігравав роль доміанти у планувальній та об'ємно-просторовій організації всього поселення, а в околицях села Микуличі виявлено два городища та п'ять курганів різних епох, які, зокрема, формують колоритне історично успадковане середовище історичної Київщини [24].

Потенційно історико-заповідні – ОТГ, у яких виявлено 3–5 сільських поселень, що мають чітко визначений історико-культурний потенціал. Оскільки деякі ОТГ загалом складаються лише з кількох сіл, тут можна говорити про історико-культурне значення всієї території ОТГ. Так, у Бишівській громаді виявлено п'ять сільських поселень, що представляють історико-культурну цінність, зокрема у селі Бишів, яке свого часу володіло Магдебурзьким правом, є низка історично значущих та формуючих цінне середовище об'єктів – рештки мурованої дзвіниці церкви Покрови Пресвятої Богородиці, зведеної коштом Богдана Хмельницького (іл. 2), високе слов'янське городище у системі Змійових валів над річкою Лупа та будівля земської лікарні початку ХХ ст. (іл. 3) [25; 26].

Історико-заповідні – ОТГ, у яких виявлено понад шість поселень сільського типу, що мають історико-культурний потенціал. Серед таких варто назвати «громади-рекордсмени» історичної Київщини, де, згідно із синтезом даних із різних джерел, налічується до 15 сільських поселень, які, на нашу думку, мають історико-культурну цінність. Серед них – Богуславська ОТГ, яка, до того ж, є одним з історичних осередків килимарства в Україні [27], а також Рокитнянська ОТГ. Найпоширенішим пам'ятковим ресурсом громад є пам'ятки археології або їхні сліди, передусім кургани. Водночас вони залишаються недооціненою компонентою історично

Іл. 1. Руїни маєтку фон Сакенів у с. Немішаєве. [23]

Іл. 2. Рештки дзвіниці церкви Покрови Пресвятої Богородиці в с. Бишеві. [Світлина автора]

Іл. 3. Будівля земської лікарні у Бишеві. [25; 26]

Іл. 4. Краєвид на курган Гостра Могила (Генріх Мюнц). [28, с. 186]

успадкованого антропогенного середовища, що засвідчує тяглість існування цих територій як населених місць. Таке середовище промовисто продемонстроване у замальовках мандрівника Генріха Мюнца (іл. 4) [28, с. 186].

Історико-меморіальні – ОТГ, у яких більшість сільських поселень пов'язані з визначними історичними подіями, театрами воєнних дій або з діяльністю видатних історичних і культурних постатей. У сучасних реаліях ідеться, зокрема, про села, що постраждали внаслідок російської військової агресії. Однак, оскільки активні бойові дії ще тривають, а статистичні дані постійно оновлюються, складно визначити точну кількість ОТГ у межах історичної Київщини, які можна було б віднести до меморіальних. До цієї категорії також належать громади, на теренах яких збереглися

старовинні цвинтарі або поховання видатних діячів історії та культури.

Також пропонуємо впровадити у фахове використання класифікацію ОТГ за *напрямом (профілем) охорони пам'яток відповідного виду та типу*, що переважають на їх території [11].

Нематеріальну спадщину репрезентують громади *мистецько-ремісничого профілю*, у яких місцеве населення займається традиційними ремеслами або народним мистецтвом; громади *фольклорно-історичного профілю*, серед населення яких побутує успадкована від попередніх поколінь усна народна творчість у різноманітних її формах і жанрах, а також громади, пов'язані з видатними посталями історії та культури.

Матеріальна спадщина представлена у громадах *ландшафтно-заповідного профілю* – спільнотах,

на території яких збереглося історично успадковане природне середовище, об'єкти природно-заповідного фонду, пам'ятки природи та садово-паркового мистецтва; *археологічного профілю* – громадах, на теренах яких виявлено численні археологічні об'єкти та артефакти; *ремісничо-промислового профілю* – громадах, де зафіксовано пам'ятки науки і техніки; *історико-культурного, фольклорно-історичного профілю* – ОТГ, на території яких зафіксовано пам'ятки історії, архітектури та містобудування, де більшість сільських поселень зберегли первісну планувальну структуру та планувальну роль архітектурних домінант.

Головні висновки і перспективи використання результатів дослідження. Отже, класифікація громади за групою економічної спроможності є першочерговим завданням під час планування її архітектурно-містобудівної регенерації, оскільки вона слугує запорукою ефективного фінансування та ресурсного забезпечення. Однак, аналізуючи наявну законодавчу базу стосовно класифікації громад, можна переконатися, що вона, окрім визначення низки економічних факторів, на кшталт чисельності населення чи типу адміністративного центру, фактично ігнорує історико-архітектурний та

культурний потенціал місцевих громад. Це суперечить Паризькій декларації, яка прямо пов'язує сталий (збалансований) розвиток місцевої спільноти з охороною та регенерацією наявного історико-архітектурного середовища. Тож, на підставі аналізу досвіду територіального управління пам'ятками та історично цінними територіями за кордоном, ми пропонуємо ввести до загального вжитку розподіл громад за кількістю історичних сільських поселень як осередків історичної пам'яті – *рекреаційні, історико-рекреаційні, потенційно історико-заповідні, історико-заповідні та історико-меморіальні*, а також за напрямом (профілем) охорони пам'яток відповідного виду та типу: *мистецько-ремісничого, ландшафтно-заповідного, археологічного, ремісничо-промислового, історико-культурного та фольклорно-історичного профілю*. Такий підхід сприятиме належній оцінці місцевого пам'яткового активу, його ефективному обліку, охороні та пристосуванню. Комплекс відповідних заходів сприятиме туристичній привабливості громади (її історично успадкованого історико-архітектурного середовища, самобутньому духу місця), а також зайнятості місцевого населення у відповідній сфері.

Список використаних джерел

1. International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). *The Paris Declaration: On Heritage as a Driver of Development*. Adopted on 1 December 2011, Paris, UNESCO Headquarters. Paris: ICOMOS, 2011. – 7 p. URL: https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_Declaration_de_Paris_EN_20120109.pdf (дата звернення: 28.01.2026).
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 13, ст. 91 : станом на 7 грудня 2017 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19/ed20180101#Text> (дата звернення: 08.01.2026).
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 24, ст.170 : станом на 21 серпня 2025 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 08.01.2026).
4. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 20-21, ст. 190 : станом на 10 жовтня 2024 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 08.01.2026).
5. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 13, ст. 90 : станом на 3 груд. 2025 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 08.01.2026).
6. Бюджетний кодекс України : Відомості Верховної Ради України від 08.07.2010 № 50-51, ст.572: станом на 3 груд. 2025 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 08.01.2026).
7. Методика формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 214 : станом на 7 берез. 2025 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п#Text> (дата звернення: 08.01.2026).
8. Про утворення та ліквідацію районів : Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 № 33, ст. 235 : станом на 23 серп. 2023 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 08.01.2026).
9. Барановський М. Спроможність територіальних громад України: підходи до оцінки, регіональні відмінності, типізація. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*. 2023. № 845. С. 77–87. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/geoscience/article/view/822/842> (дата звернення: 09.01.2026).
10. Ткачук А.Ф. Від перспективного плану до стратегії розвитку громади (через призму досвіду об'єднаних територіальних громад Хмельниччини). Київ : ЮСТОН, 2018. 76 с. URL: <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Vid-perspektivnogo-planu-do-strategiyi-rozvytku-gromad.pdf> (дата звернення: 09.01.2026).

11. Радзей О. Охорона об'єктів культурної спадщини сільських поселень в умовах об'єднаних територіальних громад. Класифікація ОТГ за їхнім історико-культурним потенціалом. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2025. Вип. 37. С. 83–90. URL: <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/uam/article/view/197/186> (дата звернення: 09.01.2026)
12. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 № 940. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-п#Text> (дата звернення: 10.01.2026).
13. Об'єднані територіальні громади – Децентралізація. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://surl.li/hnmwvk> (дата звернення: 09.01.2026).
14. Про визначення переліку функціональних типів територій та вимог до показників для віднесення територій до різних функціональних типів : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 № 1493. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2025-п#Text> (дата звернення: 10.01.2026).
15. Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад; щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення» : Закон України від 03.04.2018 № 190. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2379-19/print> (дата звернення: 10.01.2026).
16. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Київської області : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 715-р : станом на 26 листопада 2025 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2020-р#Text> (дата звернення: 10.01.2026).
17. Gasc C. Histoire du réseau des villes et pays d'art et d'histoire (1965–2005) : Master's thesis. École du Louvre, 2005.
18. Associazione I Borghi più belli d'Italia. *Borghi*. <https://borghipiubelliditalia.it/borghi/> (дата звернення: 10.01.2026).
19. Martínez Pino, J. The new holistic paradigm and the sustainability of historic cities in Spain: An approach based on the World Heritage Cities. *Sustainability*. 2018. № 10(7). Article 2301. <https://doi.org/10.3390/su10072301> (дата звернення: 11.01.2026).
20. Regierungspräsidium Kassel. *Tourismus/Prädikatisierung*. 2025. <https://rp-kassel.hessen.de/landesentwicklung/praedikatisierung> (дата звернення: 7.01.2026).
21. Сухович І. Туристична політика Польщі на рівні територіального самоврядування. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2013. Вип. 43. Ч. 2. С. 48–59.
22. Hyski M. The role and importance of the gmina in tourism policy in Poland. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2018. № 6. P. 188–199. <https://doi.org/10.17770/sie2018vol1.3148> [in English].
23. Руїни маєтку Остен-Сакенів. *Nemishmap.tilda.ws*. URL: <https://nemishmap.tilda.ws/osten-saken> (дата звернення: 27.01.2026).
24. Історія міст і сіл Української РСР. Київська область. Харків : Головна редакція Української радянської енциклопедії Академії наук УРСР ; Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе, 1971. 822 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009360> (дата звернення 21.12.2025).
25. Радзей О., Олійник О. Раціональна організація громадського простору як одна з ключових засад регенерації історичних сільських поселень (на прикладі Київщини). *Науково-практична конференція «Сучасні наукові парадигми: інтеграція знань і технологій»*: 26–27.12.2025, м. Вінниця. Вінниця : Молодий вчений, 2025. С. 27–33.
26. Українська етнологія : навчальний посібник / за ред. В. Борисенко. Київ : Либідь, 2007. 400 с.
27. Україна XVIII століття в малюнках Йогана Генріха Мюнца / упоряд. Тарас Чухліб ; пер. з французької Зої Борисюк. Київ : Мистецтво, 2022. 208 с. : іл.

References

1. International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). (2011). The Paris Declaration on Heritage as a Driver of Development (adopted 1 December 2011, Paris, UNESCO Headquarters). Paris, France: ICOMOS. Retrieved from https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_Declaration_de_Paris_EN_20120109.pdf [in English].
2. Verkhovna Rada Ukrainy (2015, Liutyi 05). Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad [On voluntary association of territorial communities] [Zakon Ukrainy]. *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19/ed20180101#Text> [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada Ukrainy (1997, Traven 21). Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini [On local self-government in Ukraine] [Zakon Ukrainy]. *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada Ukrainy (1999, Kviten 09). Pro mistsevi derzhavni administratsii [On local state administrations] [Zakon Ukrainy]. *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-> [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada Ukrainy (2015, Liutyi 05). Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky [On the principles of state regional policy] [Zakon Ukrainy]. *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].

6. Verkhovna Rada Ukrainy (2010). Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. *Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].
7. Kabinet Ministriv Ukrainy (2015, Kviten 08). Metodyka formuvannya spromozhnykh terytorialnykh hromad [Methodology for the formation of capable territorial communities] [Postanova]. *Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada Ukrainy (2020, Lypen 17). Pro utvorennia ta likvidatsiiu raioniv [On the formation and liquidation of districts] [Postanova]. *Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> [in Ukrainian].
9. Baranovskyi, M. (2023). Spromozhnist terytorialnykh hromad Ukrainy: pidkhody do otsinky, rehionalni vidminnosti, typizatsiia [Capability of territorial communities of Ukraine: Assessment approaches, regional differences, typification]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Heohrafiia* [Scientific Herald of Chernivtsi University: Geography], (845), 77–87. <https://journals.chnu.edu.ua/geoscience/article/view/822/842> [in Ukrainian].
10. Tkachuk, A.F. (2018). *Vid perspektyvnogo planu do stratehii rozvytku hromady (cherez pryzmu dosvidu obiednanykh terytorialnykh hromad Khmelnychchyny)* [From a long-term plan to a community development strategy (through the prism of the experience of the united territorial communities of Khmelnytskyi region)]. Yuston. <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Vid-perspektyvnogo-planu-do-strategiyi-rozvytku-gromad.pdf> [in Ukrainian].
11. Radzei, O. (2025). Okhorona ob'ektiv kulturnoi spadshchyny silskykh poselen v umovakh obiednanykh terytorialnykh hromad. Klasyfikatsiia OTH za yikhnim istoryko-kulturnym potentsialom [Protection of cultural heritage sites of rural settlements in the conditions of united territorial communities. Classification of UTCs by their historical and cultural potential]. *Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska akademiia mystetstva»* [Collection of scientific works "Ukrainian Academy of Arts"], (37), 83–90. <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/uam/article/view/197/186> [in Ukrainian].
12. Kabinet Ministriv Ukrainy (2024, Serpen 13). Pro vnesennia zmin do Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky [On making changes to the State Strategy for Regional Development for 2021–2027] [Postanova]. *Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
13. Decentralizatsiia v Ukraini. (n.d.). *Obiednani terytorialni hromady* [United territorial communities]. <https://surl.li/hnmwvk> [in Ukrainian].
14. Kabinet Ministriv Ukrainy (2025, Lystopad 19). Pro vyznachennia pereliku funktsionalnykh typiv terytorii ta vymoh do pokaznykiv dlia vidnesennia terytorii do riznykh funktsionalnykh typiv [On defining the list of functional types of territories and requirements for indicators for classifying territories into different functional types] [Postanova]. *Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2025-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
15. Verkhovna Rada Ukrainy (2018, Lypen 17). Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad” shchodo dobrovilnoho pryednannia terytorialnykh hromad sil, selyshch do terytorialnykh hromad mist respublikanskoho znachennia Avtonomnoi Respubliki Krym, oblasnoho znachennia [On amendments to the Law of Ukraine “On Voluntary Association of Territorial Communities; Regarding Voluntary Joining of Territorial Communities of Villages, Settlements to Territorial Communities of Cities of the Autonomous Republic of Crimea of Regional Significance”] [Zakon Ukrainy]. *Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2379-19/print> [in Ukrainian].
16. Kabinet Ministriv Ukrainy (2020, Cherven 12). Pro vyznachennia administratyvnykh tsentriv ta zatverdzhennia terytorii terytorialnykh hromad Kyivskoi oblasti [On defining administrative centers and approving the territories of territorial communities of Kyiv region] [Rozporiadzhennia]. *Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
17. Gasc, C. (2005). Histoire du réseau des villes et pays d'art et d'histoire (1965–2005) [Master's thesis, École du Louvre] [in French].
18. Associazione I Borghi più belli d'Italia. (n.d.). *Borghi*. <https://borghiubelliditalia.it/borghi/> [in Italian].
19. Martínez Pino, J. (2018). The new holistic paradigm and the sustainability of historic cities in Spain: An approach based on the World Heritage Cities. *Sustainability*, 10(7), 2301. <https://doi.org/10.3390/su10072301> [in English].
20. Regierungspräsidium Kassel. (2025). *Tourismus / Prädikatisierung*. <https://rp-kassel.hessen.de/landesentwicklung/praedikatisierung> [in German].
21. Sukhovich, I. (2013). Turystychna polityka Polshchi na rivni terytorialnoho samovriaduvannia [Tourism policy of Poland at the level of local selfgovernment]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii heohrafichna* [Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii heohrafichna], 43(2), 48–57 [in Ukrainian].
22. Hyski, M. (2018). The role and importance of the gmina in tourism policy in Poland. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 6, 188–199. <https://doi.org/10.17770/sie2018vol1.3148> [in English].
23. Ruins of the Osten-Sacken manor (n.d.). *Nemishmap.tilda.ws*. <https://nemishmap.tilda.ws/osten-saken> [in Ukrainian].
24. *Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR: Kyivska oblast* [History of towns and villages of the Ukrainian SSR: Kyiv region]. Holovna redaktsiia Ukrainskoi radianskoi entsyklopedii Akademii nauk URSR. <http://resource.history.org.ua/item/0009360> [in Ukrainian].

25. Radzei, O., & Oliinyk, O. (2025, December 26–27). Ratsionalna orhanizatsiia hromadskoho prostoru yak odna z kliuchovykh zasad reheneratsii istorychnykh silskykh poselen (na prykladi Kyivshchyny) [Rational organization of public space as one of the key principles for the regeneration of historical rural settlements]. In *Naukovo-praktychna konferentsiia «Suchasni naukovi paradyhmy: intehratsiia znan i tekhnolohii»* [Conference presentation. Scientific and Practical Conference Modern Scientific Paradigms: Integration of Knowledge and Technologies], (s. 27–33) [in Ukrainian].

26. Borysenko, V. (Ed.). (2007). *Ukrainska etnolohiia* [Ukrainian ethnology]. Lybid [in Ukrainian].

27. Chukhlib, T. (Uporiad.) (2022). *Ukraina XVIII stolittia v maliunkakh Yohana Henrikha Miuntsa* [18th-century Ukraine in the drawings of Johann Heinrich Müntz] (Z. Borysiuk, Per.). *Mystetstvo* [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 28.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.04.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)